

POSTANOWIENIE

Dnia 9 grudnia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jarosław Matras

w sprawie J. i W. D.

z wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie z ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w trybie art. 535 § 3 k.p.k. w dniu 9 grudnia 2016 r.

kasacji wniesionych przez pełnomocnika wnioskodawców od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 21 lipca 2016 r., sygn. akt II AKa (...) zmieniającego częściowo wyrok Sądu Okręgowego w R. z dnia 1 kwietnia 2016 r., sygn. akt II Ko (...)

p o s t a n o w i ł:

- 1. oddalić kasację, jako oczywiście bezzasadne;**
- 2. obciążyć wnioskodawców kosztami sądowymi postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 1 kwietnia 2016 r. Sąd Okręgowy w R., sygn. akt II Ko (...) zasądził od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w R. na rzecz wnioskodawców W. D. i J. D. kwoty po 35.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami tytułem odszkodowania za poniesioną szkodę oraz zadośćuczynienia za doznana krzywdę, wynikłych z pozbawienia wolności ich ojca S. D. - skazanego wyrokiem b. Wojskowego Sądu Rejonowego w R. z dnia 18.08.1950 r., Sr (...) - w okresie od dnia 11.02.1950 r. do dnia 10.02.1953 r.

Apelację od wyroku wniósł pełnomocnik wnioskodawców zaskarżając wyrok w całości na ich korzyść. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucił obrazę przepisów postępowania, która mogła mieć wpływ na treść zaskarżonego wyroku, tj.:

„1. art. 7 i art. 410 k.p.k. - poprzez oparcie wyroku jedynie na części okoliczności ujawnionych w toku rozprawy głównej, mających znaczenie dla rozstrzygnięcia, a pominięcie wśród ustaleń faktycznych niektórych okoliczności wynikających z dowodów uznanych przez Sąd za w całości wiarygodne - w tym pisemnej opinii biegłego sądowego H. M. z dnia 2.11.2015 r., ustnej opinii tego biegłego złożonej podczas rozprawy przed Sądem w dniu 18.03.2016 r. oraz pisemnej opinii biegłych sądowych J. M. i W. L., a także na dowolnej, a nie swobodnej, ocenie zebranego materiału w tym zeznań wnioskodawców W. D. i J. D., dowodom zgromadzonym w toku postępowania przed b. Sądem Wojewódzkim w R. w toku postępowania sygn. akt II Ko (...), akt „kontrolno - śledczych” b. WUBP w R., akt postępowania dyscyplinarnego S. D., akt rentowych (teczka-załącznik nr, 1) wskutek czego:

a. wbrew treści opinii biegłego sądowego H. M. Sąd nie ustalił, że przedwczesna śmierć ojca wnioskodawców S. D. w 1981 r. na skutek udaru mózgu miała związek przyczynowo skutkowy ze skazaniem go wyrokiem b. Wojskowego Sądu Rejonowego w R. z dnia 18.08.1950 r. znak akt Sr (...) i na jego mocy pozbawieniem wolności w okresie od dnia 11.02.1950 r. do dnia 11.02.1956 roku,

b. wbrew treści opinii biegłych sądowych J. M., W. L., G. G., W. K. oraz D. L., Sąd nie ustalił, że szkorbut, choroba wrzodowa dwunastnicy oraz udar mózgu ojca wnioskodawców S. D. miały związek przyczynowo skutkowy ze skazaniem go wyrokiem b. Wojskowego Sądu Rejonowego w R. z dnia 18.08.1950 r. znak akt Sr (...) i na jego mocy pozbawieniem wolności w okresie od dnia 11.02.1950 r. do dnia 11.02.1956 roku,

c. wbrew zeznaniom wnioskodawców W. D., J. D., zeznaniom świadków K. D., J. A., J. H., stanowisku b. Sądu Wojewódzkiego w R. w toku postępowania sygn. akt II Ko (...), aktom „kontrolno - śledczych” b. WUBP w R., aktom postępowania dyscyplinarnego S. D. - Sąd ustalił, że S. D. nie utracił pracy w związku z zatrzymaniem i tymczasowym aresztowaniem na mocy wyroku b. Wojskowego Sądu Rejonowego w R. z dnia 18.08.1950 r. znak akt Sr (...) i dlatego

należy oddalić żądanie wniosku w zakresie odszkodowania za utracone zarobki S. D. w okresie jego pozbawienia wolności od dnia 11.02.1950 r. do dnia 11.02.1956 roku,

d. wbrew treści legitymacji ubezpieczeniowej S. D. z 1939 r. (koperta w aktach rentowych - teczka załącznik nr 1) - Sąd ustalił, iż S. D. w 1942 r. przeszedł operację w związku z chorobą wrzodową, podczas gdy prawidłowa ocena tego dowodu powinna prowadzić do ustaleń iż był on wówczas operowany jedynie na gradówkę oka przez lekarza K. specjalności okulista,

e. wbrew treści zaświadczenia Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w R. z dnia 23.09.1958 r. dotyczącego zatrudnienia S. D. w WUBP (w aktach rentowych - teczka załącznik nr 1) - Sąd ustalił iż S. D. w chwili jego aresztowania w dniu 11.02.1950 r. nie pozostawał w zatrudniony, jako funkcjonariusz WUBP w R., podczas gdy prawidłowa ocena tego dowodu powinna prowadzić do ustaleń iż był on wówczas nadal funkcjonariuszem WUBP w R., aż do dnia 28.02.1950 roku.

Nadto obrazę przepisów prawa materialnego w postaci:

1. art. 361 § 1 k.c. w zw. z art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 1851) poprzez niewłaściwe zastosowanie, polegające na mylnym przyjęciu przez Sąd I instancji, jakoby brak było adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy:

a. brakiem osiągnięcia przez S. D. dochodów w okresie jego pozbawienia wolności od dnia 11.02.1950 r. do dnia 11.02.1956 r., a wyrokiem b. Wojskowego Sądu Rejonowego w R. z dnia 18.08.1950 r. znak akt Sr (...),

b. problemami zdrowotnymi S. D., w szczególności chorobą wrzodową dwunastnicy, czterema udarami mózgu, jakie przeszedł, jego przedwczesną śmiercią w 1981 r. na skutek czwartego udaru mózgu, a wykonywaniem wobec niego wyroku b. Wojskowego Sądu Rejonowego w R. z dnia 18.08.1950 r. znak akt Sr (...),

2. art. 8 ust. 1 w zw. z art. 8 ust. 4 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 1851) i w

zw. z art. 445 § 1 k.c. poprzez niewłaściwe zastosowanie i zasądzenie zadośćuczynienia w kwotach znacznie niższych niż należna przy uwzględnieniu całości okoliczności sprawy i aktualnego orzecznictwa,

3. art. 8 ust. 4 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 1851) wobec oddalenia żądania wniosku za okres od dnia 12.02.1953 r. do dnia 11.02.1956 r. pomimo tego, że jego uwzględnieniem przemawiały względy słuszności, a nadto brak jest w sprawie dowodów stwierdzających, iż S. D. otrzymał już rekompensatę za 3 lata pozbawienia wolności.”

W konsekwencji tak postawionych zarzutów pełnomocnik wnioskodawców wniósł o zmianę wyroku Sądu I instancji w całości poprzez zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawców: W. D. i J. D. kwoty po 1.885.923,30 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 września 1993 r. do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia za krzywdę i odszkodowania za szkodę wynikłą z niesłusznego skazania ich zmarłego ojca, ewentualnie uchylenie wyroku w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji.

Po rozpoznaniu apelacji, wyrokiem z dnia 21 lipca 2016 r., sygn. akt II AKa (...), Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądził od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w R. na rzecz wnioskodawców W. D. i J. D. dalsze kwoty po 12. 000 (dwanaście tysięcy) zł (łącznie po 47 000 złotych) wraz z ustawowymi odsetkami od dnia prawomocności orzeczenia, w pozostałym zakresie orzeczenie utrzymał w mocy.

Kasacje w imieniu obu wnioskodawców (jednym pismem procesowym) złożył pełnomocnik wnioskodawców stawiając zarzuty rażącego i mającego istotny wpływ na treść wyroku, naruszenia prawa procesowego, tj.:

„1. tj. art. 433 § 2 k.p.k. i art. 457 § 3 k.p.k. poprzez zaniechanie obowiązku wszechstronnego rozważenia zarzutów apelacji pełnomocnika złożonej w tej sprawie od wyroku Sądu Okręgowego w R. z dnia 1 kwietnia 2016 r. a tym samym sporządzenie uzasadnienia wyroku w sposób nie odpowiadający wymaganiom zawartych w tych przepisach, co dotyczyło następujących zarzutów sformułowanych w apelacji:

A) Zarzutu naruszenia art. 7 i art. 10 k.p.k., szczegółowo opisanego w pkt. II. 1. apelacji pełnomocnika wnioskodawców z dnia 19.05.2016 r. polegającego na oparciu przez Sąd I instancji wyroku jedynie na części okoliczności ujawnionych w toku rozprawy głównej, mających znaczenie dla rozstrzygnięcia, a pominięcie wśród ustaleń faktycznych niektórych okoliczności wynikających z dowodów uznanych przez Sąd za w całości wiarygodne - w tym pisemnej opinii biegłego sądowego H. M. z dnia 2.11.2015 r., ustnej opinii tego biegłego złożonej podczas rozprawy przed Sądem w dniu 18.03.2016 r. oraz pisemnej opinii biegłych sądowych J. M. i W. L., a także na dowolnej, a nie swobodnej ocenie zebranego materiału w tym zeznań wnioskodawców W. D. i J. D., dowodom zgromadzonym w toku postępowania przed b. Sądem Wojewódzkim w R. w toku postępowania sygn. akt II Ko (...), akt „kontrolno-śledczych” b. WUBP w R., akt postępowania dyscyplinarnego S. D. oraz akt rentowych (teczka-załącznik nr 1) wskutek czego Sąd I instancji dokonał nieprawidłowych ustaleń faktycznych, szczegółowo opisanych w pkt. II 1. ppkty od a do e wzmiankowanej wyżej apelacji pełnomocnika wnioskodawców.

B) Zarzutu naruszenia przepisów prawa materialnego, a mianowicie art. 8 ust. 4 w zw. z ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1851 dalej: ustawa lutowa), polegające na niezasadnym oddaleniu żądania wniosku za okres od dnia 12.02.1953 r. do dnia 11.02.1956 roku.”

W konkluzji, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu, jako sądowi odwoławczemu do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na kasację pełnomocnika Prokurator Okręgowy w R. wniósł o oddalenie kasacji, jako oczywiście bezzasadnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacje jako oczywiście bezzasadne podlegały oddaleniu w trybie art. 535 § 3 k.p.k. Stawiany zarzut dotyczący rzekomego zaniechania obowiązku wszechstronnego rozważenia przez sąd odwoławczy zarzutów apelacji jest nietrafny. Skarżący w ramach podniesionego naruszenia przepisów art. 433 § 2

k.p.k. oraz 457 § 3 k.p.k. kwestionuje rzetelność kontroli odwoławczej w odniesieniu do zarzutów naruszenia art. 7 i 410 k.p.k. opisanych w pkt. II.1 apelacji oraz zarzutu obrazy prawa materialnego - art. 8 ust. 4 w zw. z ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (tj. Dz.U. z 2014 r., poz. 1851 – dalej jako ustawa lutowa), opisanego w pkt. III. 3 apelacji. Stwierdzić należy, że kierowane pod adresem sądu II instancji zarzuty nie są zasadne i dowodzi tego analiza uzasadnienia wyroku sądu odwoławczego. Wbrew sugestiom skarżącego, każdy z zarzutów stawianych w środku odwoławczym był przedmiotem rozważań sądu odwoławczego, potwierdzeniem czego jest treść sporządzonego uzasadnienia. W zakresie podnoszonej w apelacji (pkt. III. 3) kwestii obrazy prawa materialnego, tj. art. 8 ust. 4 w zw. z ust. 1 ustawy lutowej, sąd II instancji w pisemnych motywach wyroku zawarł swoje stanowisko, wskazujące na brak podstaw do powtórnego rozpatrywania kwestii odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne pozbawienie wolności w okresie od 11 lutego 1953 r. do 11 lutego 1956 r., za który to okres S. D. otrzymał od Skarbu Państwa rekompensatę. Wszak postanowieniem z dnia 31 marca 1958 r. sygn. akt IV Kow (...) Sąd Wojewódzki w R. przyznał ówczesnemu wnioskodawcy – S. D., kwotę 11.759 zł. Kwestia żądania wnioskodawcy została wówczas prawomocnie rozstrzygnięta, a sam zainteresowany nie zaskarżył orzeczenia, pomimo, że początkowo - co podkreśla pełnomocnik - domagał się kwoty kilkakrotnie wyższej (79.800 zł). Słusznie zauważa sąd odwoławczy, że co do zasady prawomocnie rozstrzygnięta kwestia nie może być przedmiotem ponownego osądu. Wyjątkiem jest wspomniany w kasacji przepis art. 8 ust. 4 ustawy lutowej, który stwarza możliwość zasądzenia na rzecz osoby represjonowanej „uzupełniającego” odszkodowania i zadośćuczynienia, ale tylko wtedy gdy przemawiają za tym względy słuszności. Rzecz jednak w tym, że skorzystanie z przewidzianej wskazanym przepisem możliwości, stanowi odstępstwo od zasady niedopuszczalności ponownego rozpoznania sprawy prawomocnie zakończonej (*res iudicata*) i uzasadnione jest tylko taką sytuacją, w której dojdzie do stwierdzenia dysproporcji pomiędzy tym, co występujący wcześniej z roszczeniem już otrzymał, a tym, co otrzymałby składając wniosek obecnie. Nie chodzi tu jednak o jakąkolwiek różnicę, a różnicę istotną,

rażącą, będącą wynikiem krańcowo różnych wyliczeń, rzecz jasna dokonanych przy odpowiedniej waloryzacji kwoty świadczenia wypłaconego niegdyś. Dla zasadności podnoszonego roszczenia niezbędnym było zatem wykazanie, że w procesie rehabilitacyjnym przeprowadzonym w 1958 r. represjonowany S. D. nie otrzymał tego co mu się należało. Tymczasem analiza kasacji a uprzednio i apelacji, nie dowodzi, aby ich autor wymogu tego dopełnił. Nieporozumieniem są ponowione wyliczenia mające wskazywać na zasadność skorzystania z instytucji art. 8 ust. 4 ustawy lutowej. Dotyczy to przyjęcia w przeprowadzonych rachunkach kwoty 1348 zł jako właśnie tej kwoty, którą wnioskodawca zarobiłby przez okres pozbawienia wolności w latach 1953-1956. Tyle tylko, że wspomniana kwota odpowiada przeciętnemu miesięcznemu wynagrodzeniu otrzymywanemu w Polsce w roku 1958, zaś wnioskodawca odbywał karę pozbawienia wolności (dalszy okres 3 lat) poczynawszy od 11.02.1953 r., kiedy to, powołując się na tożsame co pełnomocnik dane statystyczne, średnie miesięczne wynagrodzenie wynosiło już tylko 920 zł. Przy czym zasadniczą kwestią przy ustaleniu szkody jest nie to, ile represjonowany zarobiłby w czasie pozbawienia go wolności, ale ile z przypadającego mu wynagrodzenia byłby w stanie zaoszczędzić. Nie można podzielić argumentacji skarżącego jakoby przyznana dawniej rekompensata była rażąco niska, czy wręcz symboliczna. Kluczowym w tym aspekcie było także stanowisko samego represjonowanego, na którego usatysfakcjonowanie wysokością przyznanego świadczenia wskazywać może brak inicjatywy zmierzającej do zaskarżenia wydanej w 1958 r. decyzji.

Zasadnie zatem rozpoznając sprawę w postępowaniu odwoławczym sąd II instancji stwierdził, że nie zachodzi taka sytuacja, w której za przyznaniem dodatkowego świadczenia przemawiałyby zasady słuszności.

Niesłuszny okazał się także zarzut przywołany we wstępnej części, a odnoszący się do niedostatecznego, zdaniem pełnomocnika, ustosunkowania się przez sąd odwoławczy do zarzutów apelacji wskazujących na fragmentaryczność i dowolność przeprowadzonej przez sąd *meriti* weryfikacji dowodów. W istocie jednak, pod pozorem tak stawianego zarzutu skarżący w sposób niedopuszczalny na etapie postępowania kasacyjnego domaga się ponowienia kontroli odwoławczej w zakresie prawidłowo sklasyfikowanego zarzutu błędu w ustaleniach faktycznych.

Podważając dokonaną przez sąd *meriti* ocenę materiału dowodowego, co do zasady zaakceptowaną w postępowaniu odwoławczym, skarżący wyraża własny pogląd, co do kwestii związku przyczynowo - skutkowego pomiędzy uwięzieniem ojca wnioskodawców, a zdiagnozowanymi u niego chorobami (szkorbutem, chorobą wrzodową dwunastnicy), czterema udarami, a w konsekwencji przedwczesną śmiercią. Takiemu twierdzeniu przeczy jednak lektura uzasadnienia wyroku sądu odwoławczego. Syntetyczna konkluzja Sądu II instancji w sposób stanowczy rozstrzyga, powołując się na określone źródła dowodowe, na które z czynników chorobowych rozpoznanych u represjonowanego mógł mieć wpływ jego pobyt w warunkach pozbawienia wolności, które zaś z ognisk chorobowych mają charakter organiczny i samoistny i nie można ich wiązać z izolacją S. D. Podkreślenia w kontekście tej sprawy wymaga także i to, że nie każdą z chorób rozpoznanych u represjonowanego, można łączyć z pobytem w warunkach represjonowania, choć niejednokrotnie ich etiologię potencjalnie można by wiązać z tym faktem. Chodzi tu przede wszystkim o te jednostki chorobowe, na których istnienie jeszcze przed okresem pozbawienia wolności wskazują określone dowody, albo też te, co, do których okres ujawnienia jest na tyle odległy, że nie sposób za przyczynę ich wystąpienia uznać izolację represjonowanego. Słusznie podkreśliły oba sądy, że w realiach tej sprawy nie jest pewnym, że podłożem przebytych udarów mózgu oraz przyczyną śmierci S. D. był fakt pozbawienia go wolności. Dla wykazania związku przyczynowego (art. 361 § 1 k.p.c.), o którym jeszcze w apelacji wspominał skarżący, niezbędnym jest sprawdzenie, czy zdarzenie rozważane jako przyczyna szkody jest powiązane ze szkodą związkiem opartym na warunku koniecznym (*conditio sine qua non*). Związek ten wyraża się w tym, że bez danego zdarzenia szkoda w ogóle nie wystąpiłaby. Pozytywna odpowiedź na tak zadane pytanie pozwala na dalsze wnioskowanie, a mianowicie zbadanie, czy szkoda jest normalnym następstwem określonego zdarzenia. Dane zdarzenie jest natomiast normalnym skutkiem innego zdarzenia, jeśli to ostatnie zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia tego pierwszego. Tymczasem tak przeprowadzone wnioskowanie w tej sprawie musi dać wynik negatywny. Nie da się przecież bez ryzyka błędu wykazać, że bez niesłusznego pozbawienia wolności represjonowany nie przeszedłby czterech udarów mózgu, przy czym czwarty z nich

stanowił przyczynę jego śmierci w wieku 65 lat. Chronologia poszczególnych zdarzeń w powiązaniu z podłożem cierpień S. D. nie pozwala na choćby pośrednie powiązanie ich ze zdarzeniem stanowiącym przedmiot osądu w tej sprawie. Nie sposób przecież uznać, że normalnym skutkiem pozbawienia wolności jest następująca po 25 latach od jego zakończenia, śmierć izolowanego na skutek kolejnego udaru mózgu.

Reasumując, należało stwierdzić brak podstaw do uwzględnienia któregośkolwiek z zarzutów podniesionych w kasacjach pełnomocnika wnioskodawców.

Z tych powodów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji postanowienia.

r.g.